

Brocki, Zygmunt

"Serbski biografiski słownik", Budyšin 1970 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/4, 780-781

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Slimanecznik, przy czym Strug podaje jego charakterystykę słowami S. I. Witkiewicza (Witalisa Bebecha).

Zbigniew Wójcik

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Serbski biografiski słownik. Budyšin [1970]. Ludowe Nakładnistwo Domowina ss. 301, ilustr.

To popularnonaukowe dzieło 17-osobowego zespołu autorskiego i 6-osobowego zespołu redakcyjnego przynosi około 800 krótkich biogramów łużyckich działaczy narodowych i politycznych, działaczy gospodarczych i na niwie kultury, oświatowców i naukowców. Jeśli chodzi o grupę ostatnią — są to albo działacze, dla których nauka stanowiła tylko fragment ich działalności, albo tzw. prywatni uczeni, albo naukowcy zawodowi, pracownicy uniwersytetów saskich i czeskich, w tym uczeni znani także poza granicami Niemiec.

Bardzo liczna jest grupa pracowników na polu językoznawstwa — dawnych gramatyków, językoznawców, słownikarzy. Już w XVI w. Łużyce miały wybitnego sorabistę, Abrahama Frencla (1656—1740), autora licznych prac (także z zakresu etnografii i przyrodoznawstwa), z których tylko jedno, ale największe, wyszło drukiem: *De originibus linguae Sorabicae* (por. u nas: S. Stachowski, *Język górnołużycki w „De originibus linguae sorabicae” Abrahama Frencla, 1693—1696*, Wrocław 1967). Jego rówieśnik, Matej Dubraw (1653—1684), był jednym z pierwszych, którzy dostrzegli pokrewieństwo języków łużyckich z czeskim. Znakomitym lingwistą, znawcą języków klasycznych, orientalnych, romańskich i słowiańskich, był Hermann Lotze (1829—1875), również zbieracz pomników piśmiennictwa łużyckiego; wybitnym słownikarzem w XIX w. był m.in. Křesčan Pful (1825—1889), autor pomnikowego dzieła leksykografii łużyckiej, słownika łużycko-niemieckiego *Lužiski serbski słownik* (wyd. 1866). Największy łużycki sorabista, doskonale znany i nauce polskiej, jest już uczonym doby nowej: Arnošt Muka (1854—1932). Pawoł Wirt (1906—1946), uczeń słynnych sławistów, R. Trautmanna i M. Vasmera, jest ojcem łużyckiej geografii lingwistycznej. Był pierwszym łużyckim językoznawcą, który teksty gwarowe zapisywał fonograficznie. Bogumił Śwjela (1873—1948) był wybitnym syntaktykiem, zajmował się też ortografią i onomastyką. Łużyce mają nawet przedstawiciela tak bardzo specjalistycznej i przez niewielu uprawianej dyscypliny, jak eskimologia. Jest nim Jan Měrčink (1817—1875), uczestnik brytyjskiej ekspedycji na morza Arktyki w latach 1850—1853.

Liczni są również badacze historii, historycy literatury, historycy kultury i etnografowie. Podwaliny pod łużycką historię literatury położył Korla Jenč (1828—1895), aktywnym archeologiem był np. Robert Bjela (1850—1921), badacz przede wszystkim Dolnych Łużyc. Wójciech Kóčka (1911—1965), antropolog i prahistoryk, w latach 1932—1939 i od 1947 r. do śmierci pracował w Polsce: u boku prof. Kostrzewskiego prowadził prace wykopaliskowe w Biskupinie, Gnieźnie i Poznaniu, od 1960 r. jako profesor nadzwyczajny był kierownikiem Katedry Archeologii Polskiej i Powszechnej UAM. Największym łużyckim bibliografem jest Jakub Wjacsławkw (1885—1951), autor *Wendische (Sorabische) Bibliographie* (Leipzig 1929, II wyd. Berlin 1952) i 5-tomowej *Bibliographie der Sächsischen Geschichte* (wyd. 1919—1932).

Wśród przedstawicieli nauk ścisłych wymienimy np. Alwina Mittascha (Mi-

taśa, 1870—1953), chemika analityka, zajmującego się zwłaszcza syntezą amoniaku, posiadającego 80 patentów amerykańskich. Michał Rostok (1821—1893) jest twórcą botaniki łużyckiej i łużyckiej terminologii przyrodniczej, w rękopisie pozostawił 684-stronicowy słownik z tego zakresu; zajmował się też ornitologią, entomologią i geologią. Znakomitym badaczem na polu entomologii był Korla Bohuwer Šeča (1858—1938), również autor dwutomowego dzieła *Čłowjek w přirodze*, 1925—1926. wznowionego w 1959 r. Sławę już światową uzyskał Hadam Bohachwał Šerach (1724—1773), biolog pszczelarz, członek wielu zagranicznych towarzystw naukowych, którego dzieła przetłumaczone są na język rosyjski, francuski i włoski, uznany za największego pszczelarza XVIII w. Astronomią już w XVI w. zajmował się np. Albin Mollers (1542 — po 1625); zbierał też łużyckie nazwy ziół i zestawiał je z nazwami niemieckimi i łacińskimi.

W *Słowniku* jest też biogram „Archimedeśa saskiego”, Handirja Gärtnera (Zahrodnika, 1654—1727), mechanika, wykształconego w Bolonii matematyka i astronoma, projektanta twierdz, wynalazcy i konstruktora zegarów. Wiele też dzieł technicznych pozostawił na Łużycach i w Saksonii Jurij Kislink (1788—1869), mechanik, konstruktor m.in. wielu zegarów wieżowych.

Słownik zawiera także biogramy osób pochodzenia niemieckiego zasłużonych dla Łużyc jak Jana Schmutza (1715—1798), słownikarza i gramatyka, czy Willibalda Schulenburga (1846—1934), etnografa, badacza kultury duchowej i materialnej Łużyc.

Słownik obejmuje postacie od XV w. (najstarszym jest tu Jan Rak ur. w 1457 r., wykształcony na Uniwersytecie Krakowskim, profesor retoryki tej uczelni¹) — po rok 1969. Wśród postaci najmłodszych jest kilku pracowników naukowych budziszyńskiego Instytutu za serbski ludospyt.

Nauka łużycka jest mało znana w naszym społeczeństwie. Warto się więc zapoznać z omawianym wydawnictwem². W poszczególnych hasłach podana jest podstawowa literatura o danych osobach. Wiele haseł zawiera ilustracje: portrety, fotografie lub inne wizerunki ludzi, o których mówi dane hasło.

Zygmunt Brocki

Alfred Mielczarek: *Z zagadnień leksykografii encyklopedycznej*. Warszawa 1972 Państwowe Wydawnictwo Naukowe ss. 199.

W rozdziale I (*Funkcje dzieła encyklopedycznego*) pierwszy podrozdział przedstawia genezę i rozwój historyczny encyklopedii (s. 29—35). Sama nazwa „encyklopedia” ma stosunkowo mały związek z genezą dzieła encyklopedycznego, jeśli zważyć, że bierze ono początek ze starożytnej Grecji, rozwija się w starożytnym Rzymie i trwa przez całe średniowiecze. Starożytne i częściowo średniowieczne encyklopedie najpierw opracowywano jako schematy (wzorce) „kompletnego wykształcenia”. W starożytnej Grecji taki schemat opracowali platonisci i sofiści. Tworzono jednocześnie dzieła zawierające treści uporządkowane w układzie systematycznym, które — jak pisze autor — „należałoby nazwać syntezą wiedzy ogólnej” (s. 30). Dzieło encyklopedyczne starożytne dobrze ilustruje np. *Discipli-*

¹ Nadto jest kilka biogramów wczesnośredniowiecznych książąt łużyckich.

² Język oczywiście nie stanowi tutaj dużej przeszkody. *Słownik* napisany jest w języku górnołużyckim, niewiele się przecież różniącym od najbliższego językowi polskiemu języka dolnołużyckiego. Nadto: mamy *Słownik górnołużycko-polski* (Warszawa 1967) Henryka Zemana (biogram tego Łużyczanina, ur. 1899, od pierwszych lat po I wojnie światowej do śmierci, w 1969 r., przebywającego w Polsce, zamieszczony jest w omawianym tu *Słowniku*).